

Professor Gunn Elisabeth Birkelund
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi,
Universitetet i Oslo
g.e.birkelund@sosgeo.uio.no

Vår ref.: 2014/10

Dato: 17.03.2014

Generell tilbakemelding ang. skisse i tilknytning til prosjektet DISCRIM

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) er et rådgivende organ i forskningsetikk innen sine fagområder, og skal blant annet gi råd og anbefalinger i konkrete saker som forelegges komiteen.

Henvendelsen angår prosjektet ”Measuring and explaining discrimination in the labour market: new understandings and political solutions”. Dette er et prosjekt som NESH også har uttalt seg om tidligere faser av (jf ephortesaksnr 2012/85, 2011/46, 2012/114). Prosjektet er nå inne i sitt fjerde og siste år. Etter at prosjektet har dokumentert at personer med innvandrerbakgrunn har systematisk lavere sannsynlighet enn personer av norsk bakgrunn for å bli innkalt til jobbintervju og komme inn i arbeidslivet, ønsker prosjektledelsen nå å bruke gjenværende prosjekttressurser til å komme nærmere en forklaring på hvorfor det er slik. Etter å ha belyst omfanget av arbeidslivsdiskrimineringen ønsker man med andre ord nå å kunne si mer om dens årsaker. Som del av sin behandling av denne henvendelsen, inviterte NESH prosjektleder Gunn Elisabeth Birkelund til å presentere og diskutere mulighetene med komiteens medlemmer.

Henvendelsen angår denne gangen et påtenkt og foreløpig hypotetisk delprosjekt; forskerne ønsker å diskutere forskningsetiske utfordringer med komiteen på et tidlig stadium for så å kunne innarbeide hensynene i en videre utforming av et slikt delprosjekt. Det sentrale spørsmålet fra henvendernes side angår en mulig kopling mellom feltdata oppnådd gjennom utsending av parvise fiktive søknader på ledige stillinger, uten innhenting av samtykke fra berørte arbeidsgivere, og foreliggende registerdata i Statistisk sentralbyrå om de relevante bedriftene, mht blant annet landbakgrunn hos relevant ledelse/ansatte, antall ansatte over tid, omsetning og bransje.

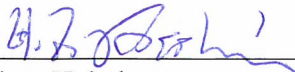
Henvendelsen angår som sagt ikke et prosjekt, men mer skissemessige muligheter for et slikt prosjekt. I det følgende listes derfor generelle etisk relevante momenter som bør tas inn i en videre utarbeidelse. De syv momentene er ment å fungere som hjelp for forskerne i deres videre refleksjon.

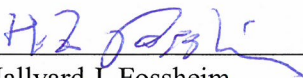
- Fravik fra et krav om frivillig informert samtykke utløser generelt bl.a. en fordring om at resultatene vil kunne ha betydelig samfunnsnytte som overstiger de personvernmessige og etiske ulempene ved å fravike innhenting av slikt samtykke. At en slik samfunnsnytte er rimelig å forvente, er noe det bør argumenteres godt for i en prosjektbeskrivelse. Dette bør også inkludere betraktninger omkring veien fra ny kunnskap til mulige tiltak for å oppnå ønsket samfunnsmessig endring (i dette tilfellet mindre omfang av diskriminering i det norske arbeidsmarkedet).
- Selve behovet for å avvike fra samtykke er også noe som må argumenteres svært grundig for. Dette vil inkludere (men begrenser seg ikke til) at man tydelig godtgjør (1) at det ikke realistisk vil la seg gjøre å gjennomføre forskningen med innhenting av samtykke, (2) at det ikke fins andre mulige og forsvarlige fremgangsmåter eller metoder man kan benytte seg av, og (3) at anonymisering ikke er et relevant alternativ.
- Selv om forskningsdesign som legger opp til koplinger mellom egne datasett og registerdata forutsetter at en annen ansvarlig databehandler (så som SSB) foretar koplingene og forsker ikke har tilgang til koplingsnøkkel eller annen informasjon som gjør gjenidentifisering på individnivå sannsynlig, fjerner ikke en slik framgangsmåte fullstendig de personvernmessige ulempene ved å koble egne datasett og registeropplysninger uten samtykke fra de berørte.
- Også i tilfeller der man ikke gjenidentifiserer enkeltindivider, kan identifisering av og risiko for utilbørlig stigmatisering av enkeltgrupper (ved f.eks nasjonalitet, yrke, bransje, geografisk tilhørighet eller en kombinasjon av disse) fortsatt utgjøre en forskningsetisk utfordring.
- Hvis et prosjekt er motivert av et ønske om å etablere innsikt omkring kausalsammenhenger (i motsetning til rene korrelasjoner), blir det vesentlig at man tilbyr god og overbevisende argumentasjon for at de valgte fremgangsmåtene kan bidra til dette. Sentralt i et prosjekt som det foreliggende er f.eks. at det kan sannsynliggjøres at de dataene som inngår i de koblede datasettene faktisk er egnet til å belyse om den ene eller andre av de skisserte mulige forklaringene av arbeidsdiskriminering er mest dekkende eller kraftfull. Her blir det bl.a. relevant om dataene vil kunne si om det er forskjell eller likhet i landbakgrunn mellom arbeidssøker og arbeidsgiver (eller dennes representant) på et nødvendig detaljeringsnivå, uten dette blir problematisk ut fra personvern hensyn.
- En prosjektbeskrivelse bør også godtgjøre at man har identifisert den eller de reelle aktørene i den hypotetiske eller reelle ansettelsesprosessen man undersøker. Vil dette f.eks. være toppleder i den aktuelle virksomhetsenheten, eller den/de som mer konkret og direkte er involvert i prosessen med å utforme utlysninger, bedømme søknader, innkalle til jobbintervju, rangere søkere, innstille og beslutte å gi en søker tilbud om jobb?

- Det bør foreligge tilstrekkelig gode argumenter for at det aktuelle antallet enheter (rundt 1300) vil være tilstrekkelig og nødvendig, når en tar hensyn til mulige mangler eller feil i registerdata.

Gitt at utformingen av delprosjektet er helt i startfasen, er samtlige av NESH sine innspill på et tilsvarende generelt plan, for å unngå at situasjonen kunne misforstås dit hen at NESH skulle ha uttalt seg om et prosjekt på grunnlag av en uferdig skisse.

På vegne av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora,

for
Bjørn Hvinden
Komiteleder, Den nasjonale forskningsetiske
komité for samfunnsvitenskap og humaniora

Hallvard J. Fossheim
Sekretariatsleder, Den nasjonale forskningsetiske
komité for samfunnsvitenskap og humaniora